

Nagykorú a Gyermekjogi Egyezmény

1989: a Berlini fal leomlott, a fegyverszünet véget vetett az angolai polgárháborúnak, a Dalai láma Nobel-békedíjas lett, kitört a Bársonyos Forradalom Prágában, és ez volt a Gyermekjogi Egyezmény¹ megszületésének éve is.

Az Egyezményt – továbbiakban CRC – 18 évvel ezelőtt ratifikálták, és mindenki, aki akkor született, s idén tölti be a 18. életévét, ahhoz az első generációhoz tartozik, amely már a CRC védelme alatt élte végig gyermekkorát, s vált felnőtté.

A CRC 18. évfordulójának méltó megünneplésére, amely egyben jelentős mérföldkő is, az UNICEF számos újító kezdeményezést hívott életre annak érdekében, hogy a fiatalokat képezzék és képessé is tegyék őket arra, hogy beszámolhassanak a CRC életükre gyakorolt hatásáról, vagy éppen hatástalanságáról.²

Napjainkban minden korábbinál jobban elismerik a gyerekek és a fiatalok jogait. Sőt, egyre inkább elfogadott, hogy aktív szereplőként éljenek az őket megillető jogokkal.

A CRC egy nemzetközi emberjogi egyezmény, amely kimondja, hogy minden gyermeket születésétől fogva megillet az alapvető szabadság és minden alapvető jog.

Egy olyan egyezmény, mint ez, megállapodás emberek és országok között, amelyek megállapodásuk alapján, egyetértésben alkotják meg az erről szóló jogszabályokat. A CRC a gyerekeket mindenhol megillető jogokat rögzíti. Alapvető követelményeket fogalmaz meg a gyermekek jóllétére vonatkozóan fejlődésük különböző szakaszaiban, és mint ilyen, ez az első egyetemes jogi háttér a gyerekeket illetően a történelem során.

Az UNICEF CRC-évfordulója alkalmából indított kampányának célja, hogy elősegítse a közvélemény jobb és eredményesebb tájékoztatását az általános gyerekjogokat illetően, emellett pedig az, hogy ösztönözze a fiatalokat, hogy aktív szerepet vállaljanak annak feltárásában, hogy miben és hogyan lehet, legyen hatással az ő életükre a Gyermekjogi Egyezmény.

Az UNICEF a CRC útmutatásának megfelelően igyekszik a gyermekjogok rendszerének kiépítésére és az ehhez kapcsolódó elvek meghatározására, valamint arra, hogy a különböző országok egységesen értelmezzék az Egyezményt.

■ MI A „CRC@18”?

A CRC@18 egy olyan internetes portál, amely nemcsak információkat nyújt a gyermekeket megillető jogokról, de lehetőséget biztosít arra is, hogy a gyerekjogokról és a CRC-ről alkotott véleményét bárki megoszthassa, hogy elmesélhesse, mindez hatással volt-e az életére, fontos-e az ő és a barátai számára.

A születésnapjára jelszavak: Ismerd meg a jogaidat! Hallasd a hangod! Cselekedj! Légy magad is a változás motorja!

■ MI A GYERMEKJOGI EGYZEMÉNY?

Mára 193 állam ratifikálta a CRC-t. Valójában mindössze két állam létezik a világon – Szomália és az Egyesült Államok –,

amely még nem alkalmazza a CRC-t saját törvénykezésében, noha mindketten aláírták azt.

A CRC a legszélesebb körben ratifikált emberjogi egyezmény a világon. 54 cikkelyében (plusz két opcionális protokolljában) részletesen tartalmazza az emberi jogokat és azt, hogy ezek hogyan alkalmazandók a gyakorlatban.

A CRC felismeri és elismeri azt, hogy a szülők játsszák a legfontosabb szerepet a gyerekek felnevelésében. Arra bátorítja a szülőket, hogy foglalkozzanak a CRC témáival gyermekükkel közösen, „olyan módszerrel, amely a legmegfelelőbb alkalmas a gyermek fejlődésben lévő képességeihez, tehetségéhez, készségeihez” (5. cikkely). Azok a szülők, akik ösztönösen ráéreznek gyermekük fejlettségi szintjére, magától értetődően tudják ezt csinálni. A témák, amelyeket megbeszélnek, a mód, ahogyan megválaszolnak kérdéseket, a fegyelmezési módszerek, amelyeket alkalmaznak, különbözni fog aszerint, hogy a gyermek 3, 9 vagy 16 éves.

A CRC kimondja, hogy minden 18 év alatti ember (ez egyébként a gyermekkor meghatározása), függetlenül nemtől, származástól, vallástól, illetve esetleges fogyatéktól, speciális törődést és védelmet igényel, mivel a gyermekek a legsérülékenyebbek.

■ VEZÉRELVEK

■ Bár a CRC összesen 54 cikkelyből áll, 4 alapelv vezérli:

- A diszkrimináció kizárása (2. cikkely): Senki nem szenvedhet hátrányt faji hovatartozása, bőrszíne, neme, anyanyelve, vallása, nemzeti, szociális illetve etnikai háttere miatt, politikai vagy másfajta meggyőződése, véleménye okán, társadalmi osztálybeli hovatartozása, vagyona, családi státusza folytán, vagy azért, mert fogyatékkal él.

- A gyermek legfőbb érdeke (3. cikkely): Azokat a törvényeket és intézkedéseket, amelyek kihatnak a gyermekekre, a gyermekek legfőbb érdekének kell meghatározni, és a lehető legnagyobb haszonnal kell járniuk a gyerekek számára.

- Élet, fejlődés és védelem (6. cikkely): Az adott ország hatóságainak védelmet kell biztosítaniuk a gyermekek számára, és

¹ Convention on the Rights of the Child (CRC), www.unicef.hu

² Az összeállítás forrása: <http://www.unicef.org/nowyourrights/>, fordította: Havas Júlia

segíteniük kell abban, hogy elősegítsék a gyermekek fejlődését fizikai, szellemi, erkölcsi és szociális szempontból egyaránt.

- Aktív részvétel (12. cikkely): Mindenkinnek joga van hallatni a hangját az őt érintő döntésekkel kapcsolatban, és ahhoz is, hogy véleményét figyelembe vegyék.

A CRC ugyanazt jelenti a világ bármely részén élő emberek számára. Bár közös alapelveket fektet le, figyelembe veszi a különböző államok eltérő kulturális, társadalmi, gazdasági és politikai berendezkedését is, ezért minden országnak joga és lehetősége van arra, hogy az Egyezményt saját országa képére formálva ültesse át a gyakorlatba.

■ JOGOK BIRTOKÁBAN ÉLNI

Hogyan hat a CRC a gyermekek életére? Mit jelent az, hogy a jogaikat biztosítják, vagy megtagadják?

A gyermeknek minden életkorban vannak jogai. Élete korai szakaszában az élethez, a táplálkozáshoz, a személyazonosság-hoz való jogok a legfontosabbak. De amikor eléri az iskoláskort, joga az oktatáshoz egyre fontosabbá válik. Végezetül, tinédzserkorban a védelemhez való joga fokozott hangsúlyt kap, ahogy egyre függetlenebbé válik, és egyre inkább a körülötte lévő világ foglalja le.

■ 0 és 5 éves kor között – Koragyermekkor

A jó életkezdés gondoskodást, biztonságos és egészséges környezetet is jelent, amelyek együttese teszi lehetővé a gyermek számára, hogy életben maradjon és fejlődjön, gyarapodjon – testileg, szellemileg, érzelmileg és szociálisan egyaránt.

■ 6 és 11 éves kor között – Gyermekkor

Minden gyermeknek joga van a jó minőségű alapoktatáshoz egy támogató környezetben, ahol kibontakoztathatja tehetségét. A gyerekeknek ahhoz is joguk van, hogy információkat kapjanak.

■ 12 és 14 éves kor között – Kamaszkor

Minden gyermeknek joga van az erőszakkal, ártalmakkal és a kizsákmányolással szembeni védelemhez, ahhoz, hogy félelem nélkül éljen és ahhoz, hogy ne érje sem fizikai, sem lelki bántalmazás.

■ 15 és 17 éves kor között – Kései kamaszkor

Minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy képességeit, készségeit maximálisan kiteljesítse egy ösztönző, motiváló környezetben, ahol részt vesz a család, az iskola, a közösség és a társadalom életében.

■ TÉNYEK

- A CRC a gyermekek alapvető jogait fekteti le. 1989. november 20-án fogadták el New Yorkban, az ENSZ közgyűlésén.

- 93 állam ratifikálta a CRC-t, törvényi háttérrel adva neki ezzel. A CRC a világ legszelebbebb körben elfogadott egyezménye.

- Az Egyezmény 54 cikkelyt és két opcionális protokollt vagy extra rendelkezést tartalmaz. Négy alapelv mentén épül fel:

1. Senkit nem lehet kirekeszteni.
2. Döntéshozatalkor a gyermekek legfőbb érdekeit kell szem előtt tartani.
3. Mindenkinnek joga van az élethez és a fejlődéshez. Ide értendő a szellemi és testi jóllét is.
4. Mindenkinnek joga van szabadon kifejezteni véleményét, és ezeket a véleményeket figyelembe kell venni minden olyan probléma során, amelyek az egyént érintik.

- 1990 szeptemberében az ENSZ Közgyűlése megtartotta az első világtalálkozót a gyermekek életének jobbátétele érdekében.

- 2001-ben az ENSZ főtitkára „Mi, a gyermekek”³ címmel megjelentette az 1990-es csúcstalálkozó óta eltelt idő alatt a témában született eredményekről, előrehaladásról szóló jelentést. A jelentés felsorolja az elért legfontosabb eredményeinek egy részét a 90-es évtizedben: 2000-re 3 millióval kevesebb 5 év alatti gyermek halt meg összehasonlítva az 1990-es adatokkal, ugyanebben a korcsoportban 4 százalékkal kevesebb gyermek volt alultáplált, és az általános iskolás korú gyermekek 82 százalékát írták be általános iskolába. A 2001-es jelentés azt is megjegyzi, hogy szükség van további fejlesztésekre és lépésekre: az akkori adatok szerint az emberiség fele élt kilátástalan szegénységben, 11 millió gyermek halt meg ötödik életévének betöltése előtt, gyakran olyan okok következtében, amelyeket meg lehetett volna előzni, 150 millió gyermek volt alultáplált és közel 120 millió nem járt iskolába.

- A Millenniumi Nyilatkozat⁴ a fejlődésről, békéről és emberi jogokról szóló elköteleződés. 2000. szeptember 8-án közel 200 vezető fogadta el a Nyilatkozatot, és kötelezte el magát 8, speciális célcsoportokat érintő céljának elérése mellett 2015-re.

- Az ENSZ Közgyűlésének gyermekkel foglalkozó csúcstalálkozója – amely 2002. május 8-a és 10-e között zajlott –, volt az első alkalom, hogy a gyermekügyek az ENSZ ülészak alatt hivatalosan szerephez jutottak. A kormányzatok és az NGO-k hivatalos küldöttei vettek részt rajta, és ez a speciális ülészak volt az 1990-es csúcstalálkozó első fő hozadéka.

- A Gyermekek Fórumában⁵, amely megelőzte a csúcstalálkozót, 154 ország 404 fiatal delegáltja (242 lány és 162 fiú) vitatta meg, hogyan lehetne jobbá tenni a gyermekek életét. Három kemény munkával töltött nap után a delegáltak közös meg egyezéssel fogadtak el egy nyilatkozatot, amelyet elküldtek a csúcstalálkozó kezdetére. Nyilatkozatuk az „A nekünk való világ”⁶ címet kapta.

- A csúcstalálkozó eredményeképpen meghatározták a napi rendet „A gyermekeknek való világ”⁷ címmel, amely megpróbálta áthidalni az 1990-es „nagy ígéretet” és a „szerény eredm-

³ We the children (a ford.)

⁴ Millennium Declaration

⁵ Children's Forum

⁶ A World Fit for Us (Külön honlapja nincs, de részletesebben olvasni lehet róla a: <http://www.unicef.org/specialsession/documentation/childrens-statement.htm>)

⁷ A World Fit for Children

nyek” közti szakadékot. A terv határidőkhöz kötött feladatokat határozott meg a Millenniumi Nyilatkozat gyermekeket érintő céljainak eléréséhez. Kidolgozta továbbá az országok feladatait a fejlesztésben 2003 végéig, előírta az elérendő céloknak megfelelő nemzeti akcióttervek kidolgozását.

- Egy évvel a különleges ülésszak után a világ 105 országa kezdett a fentieknek megfelelő lépéseket tenni, akár az akcióttervek kidolgozásával, akár a tervek végrehajtásának megkezdésével.

- A következő, „korszerűsített” ülésszakot, amely „A gyermekeknek való világ + 5”⁸ címet viseli, 2007 decemberében rendezték. Több mint 140 kormánydelegáció vett részt, ami kiemelkedően magas szám.⁹ A különleges ülésszak egy lényegében hat pontból álló nyilatkozatot fogadott el, melyben leszögezi többek között a 2002 óta tapasztalható legfontosabb tényeket és az aktuális törekvéseket: minden évben kevesebb az 5 éves kor alatt elhunyt gyermekek száma, több gyerek jár iskolába, mint korábban bármikor, több képzési lehetőséghez van egyenlő hozzáférése fiúknak és lányoknak, több gyógyszert biztosítanak a beteg gyerekeknek, több jogszabály, akciótterv született a gyermekeket érő erőszak, bántalmazás és kizsákmányolás elkerülésére – minden aktuális és jövőbeni tettek ezekre az ered-

ményekre kell építenie. Leszögezi továbbá, hogy a gyermekszegénység, a szükségletek kielégítetlensége és a jogok sérelme a legnagyobb globális kihívás. Noha mérhető a javulás, még mindig igen magas a gyermekhalálozás, a betegségek terjedése. Még mindig sok gyerek nem fér hozzá az oktatáshoz, túl sokan áldozatai erőszaknak, bántalmazásnak és kizsákmányolásnak, sokakat ér hátrányos megkülönböztetés, különösen a lánygyerekek élnek kevesebb eséllyel. Az UNICEF azért dolgozik – mint ki is nyilvánítja –, hogy megtörje a szegénységi spirált, hogy a nemzetközileg elfogadott fejlesztési célokat elérje, hogy a világ gyermeknépességének minél nagyobb hányada élvezzen jólétet és minden joga érvényesüljön. Ehhez természetesen elengedhetetlen egy széles értelemben vett partnerség nemzetközi, nemzeti, regionális, kormányzati és civilszervezetek között, a média képviselőivel is együttműködve. Minthogy a UNICEF örömmel fogadja a gyerekek véleményét és nézőpontját, törekszik részvételük további erősítésére minden olyan folyamatban, ahol érintettek. A Nyilatkozattal megerősíti, hogy minden politikájával és programjával azt szolgálja, hogy közös a felelőssége a szülőknek, családoknak, gyámoknak és más gondozóknak, az egész társadalomnak abban, hogy minden gyermek biztonságban és támogató családi környezetben nőjön fel.

⁸ A World Fit for Children + 5

⁹ Az ENSZ Közgyűlés „A gyermekeknek való világ” (A World Fit for Children) című csúcstalálkozó öt éves évfordulója alkalmából 2007. december 9-10-én megrendezte a Gyermekek Fórumát is New York-ban. A magyarországi gyerekeket a 17 éves Benedek Brigitta és Kis Eszter képviselte. Mint a hivatalos közleményből megtudtuk, Brigitta Budapesten él, 10 éves kora óta gyermekvédelmi gondoskodásban. Őt a Nevelőotthonok Nemzetközi Szervezete (FICE) Magyarországi Egyesülete ajánlotta eddigi közösségi tevékenysége alapján. Eszter a 10 éve működő, az Európai Unióban is elismert Kamaszparlament jelenlegi (harmadik) miniszterelnöke.

A gyerekképviselők a világtalálkozón aktívan részt vettek a Gyermekek Fóruma kerekasztal-beszélgetésein. A többi között megvitatták az egészséges élet elősegítése, a HIV/AIDS elleni küzdelem, a minőségi oktatás biztosítása, a visszaélések, a kizsákmányolás és az erőszak elleni védelem, a gyermekek részvétele a róluk szóló döntésekbe és a gyermekek elleni erőszak kérdéseit. A ENSZ által kiválasztott egy-egy lány és fiú a csúcstalálkozó záróülésén is felszólalt.

Urbánus gyakorlatok

■ FIATALOK A VÁROSBAN

A tematikus hálózatokat, munkacsoportokat, kutatási és felmérési tevékenységeket átfogó URBACT program a 2001-es Európai Bizottság Fehér Könyvében megfogalmazott felismerésre alapozva az Unió ifjúsági korosztályának kíván újfajta ösztönzést adni.

■ AZ URBACT PROGRAM¹

hozzájárulhat a fiatalok jobb beilleszkedéséhez a városokba, lehetőséget kínál a részvételre és a közös tanulásra. Része az URBAN II Közösségi Kezdeményezési Programnak, és olyan városokat, városrészeket kíván elérni, ahol jellemzően magas a munkanélküliség, kiugró a bűnözés és nagyfokú az elszegényedés, leszakadás, hiányoznak a közszolgáltatások; lényegében az ilyen profillal bíró EU tagállami városokat szervezi hálózatá. Ennek során lényeges, hogy az érintett városok tapasztalatcsere-

je megtörténjen: ebben a korábbi és jelenlegi szereplők az URBAN I és II projektekből, a Városi Kísérleti projektek kedvezményezettjei, valamint az EU új tagállamainak a 20 000 lélekszám feletti városai vesznek részt. A helyben működő gyakorlatok, modellek, irányzatok elemzésével nagy nyilvánosságot kívánunk teremteni a tanulságoknak, következtetéseknek, az újabb vagy jó gyakorlatnak számító helyi projekteket pedig EU szinten terjesztik kiadványokon, konferenciákon és egy weboldalon keresztül. A honlap ifjúság-tematikus – gyakorlati eszközöket és információkat biztosít a várospolitikásoknak az ifjúságpolitika kidolgozásához, megvalósításához: jelentéseket, esettanulmányokat, irányelveket, javaslatokat tesznek közzé a

¹ Az összeállítás az URB ACT: Részvétel és beilleszkedés: Fiatalok a városban, URBACT programfüzet és a projekt honlapja (www.urbact.eu) információira épül.